

Література

1. Актуальність формування усвідомлення ставлення до фізичного виховання у майбутніх педагогів/ Мінжоріна І. Л., Андрианов В.Є.//Актуальні проблеми юнацького спорту: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Херсон 2010. – С. 147-150.
2. Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якісної освіти учнів: Науково-методичний посібник. Кривий Ріг, 2008, – 274 с. Кондрашова Л. В., Федорінова Н.Є., Міняйло Л. Г.
3. Формування свідомого ставлення студентів до занять фізичною культурою/Спицький В. В., Жуков В. Л.// Сучасні проблеми сучасного виховання і спорту школярів та студентів України: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції.- Суми, 2010.- С.63 – 66.
4. Шляхи підвищення мотивації фізкультурно-оздоровчої діяльності /С. Городинський //Актуальні проблеми фізичного виховання в умовах кредитно-модульної системи навчання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2010.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2010 р.

УДК 371.47: 89

Поляков В. Є.

кандидат істор. наук, викладач

РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»

ВПЛИВ СПОЛУЧУВАНOSTІ ІНТЕЛЕКТУ Й ЕМОЦІЙ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто вплив сполучуваності інтелекту і емоцій педагога на продуктивність освітнього процесу в навчальному закладі. Зроблено ретроспективний огляд освітлення цієї проблеми в художній літературі. Розглянуто роль зовнішнього незалежного тестування як однієї з форм визначення IQ у студентів.

Ключові слова: емоції, інтелект, студент, педагог, інтелігенція, відчуття, IQ, школа, університет.

В статье рассмотрено влияние сочетаемости интеллекта и эмоций педагога на продуктивность образовательного процесса в учебном заведении. Сделан ретроспективный обзор освещения этой проблемы в художественной литературе. Рассмотрена роль внешнего независимого тестирования как одной из форм определения IQ у студентов.

Ключевые слова: эмоции, интеллект, студент, педагог, интеллигенция, чувства, IQ, школа, университет.

In the article influence of compatibility of intellect and emotions of teacher is considered on the productivity of educational process in educational establishment. The retrospective review of illumination of this problem is done in artistic literature. The role of the external independent testing is considered as to one of forms of determination of IQ for students.

Keyword: emotions, intellect, student, teacher, intelligentsia, senses, IQ, school, university.

Постанова проблеми. Питання емоційності педагогічного процесу, як і ролі інтелекту педагога, завжди знаходилися у сфері інтересів педагогічної науки. Справжня конференція, може бути вперше, об'єднала їх, що викликало бажання прослідити взаємозв'язок між ними не лише в конкретний, миттєвий момент, але і в історичній ретроспективі. Ця проблема сьогоднішнього дня або вона хвилювала суспільство і раніше Література, театр – це дзеркала епохи. Про що можуть повідати вони? Чи зажадався інтелект в нашому суспільстві і як його можна визначити? Чи існує його вплив на емоції? Чи можна ними управляти? На всі ці питання ми постараємося відповісти в справжній статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема інтелекту стала предметом серйозних наукових досліджень вже в XIX столітті. У 1939 році Векслер створив першу шкалу інтелекту. Саме тоді він визначив, що «інтелект – це глобальна здатність розумно діяти, раціонально мислити і добре справлятися з життєвими обставинами» [1], надалі ця тема знаходила все більше число прибічників. З введенням показника рівня інтелекту (IQ) він набув масового поширення у формі тестування при прийомі на роботу і при відборі учнів в університети. Даний показник став безпосередньо прирівнюватися до оцінки розумових здібностей.

Проблема емоцій стала об'єктом уваги учених декілька раніше. Ще Чарльз Дарвін, характеризуючи емоції в еволюційному плані, звернув увагу на їх зв'язок з інстинктивними формами поведінки.

Поєднання двох понять інтелект і емоції виникло в кінці XX століття. Воно відразу зажадалося і породило своєрідний бум. Перші публікації з проблеми емоційного інтелекту належать Дж. Мейеру і П. Селовею [2]. Найбільшу популярність здобули роботи автора всесвітньо відомих бестселерів «Емоційний інтелект», «Практика емоційного інтелекту» і співавтор книги «Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту». За статті, опубліковані в Times, він двічі був удостоєний Пулітцеровської премії, а також премії «За досягнення в кар'єрі», заснованою Американською психологічною асоціацією [3].

Все це відразу ж знайшло послідовників і продовжувачі в Україні, Росії, де тема ЕІ знайшла віддзеркалення в працях Андрєєвої І. Н. [4], Дерев'янка С. П. [5], Петровська А. С. [6], Тарасенко О. П. [7].

Особливо хотілося б відзначити роботу І. Н. Андрєєва «Роль емоцій в процесі пізнавальної діяльності студентів» [8], але і ця і основна маса всіх інших робіт розглядають як об'єкт дослідження учня, студента, але не педагога.

Мета статті – розглянути вплив сполучуваності інтелекту і емоцій педагога на продуктивність освітнього процесу в учбовому закладі.

Виклад основного матеріалу. Народна мудрість завжди в тій або іншій формі виділяла підняту нами проблему, хоча і в декілька завуальова-

ній формі: «Яд мудрецем тобі запропонований прийми. З рук же дурня не приймай бальзаму» [9].

Примітна приказка, що існувала в російській армії ще в XVIII столітті, яку сьогодні можна розглядати, як своєрідний тест на інтелект: «Розумний в артилерії, чепурун в кавалерії, п'яниця у флоті, а дурень в піхоті».

Звернемося до прикладів художньої літератури, які вже стали криницею народної мудрості, хоча і мають конкретного автора, в даному випадку Олександра Сергійовича Пушкіна. От як він описує літописця:

«Добру и злу внимая равнодушно,
Не ведая ни жалости, ни гнева...» [10].

Втім, це стосується в даному конкретному випадку літописця, але може бути подібний підхід прийнятний і відносно істориків? Проте, ми пам'ятаємо, як найбільший історик Росії Сергій Солов'єв в процесі роботи над своєю працею «Історія Росії з прадавніх часів», описуючи усобицю князів доординської Русі, оповідаючи про спалені ними міста, про знищення десятків тисяч своїх одноплемінників – плакав. Сліди цих сліз назавжди залишилися на сторінках його безсмертних рукописів. Він співпереживав, він співчував.

Розповідають, що одного дня Олександр Дюма весь в сльозах вийшов зі свого кабінету і на питання близьких: «Що траплялося?» трагічним голосом, ковтаючи сльози, відповів: «Він помер!» Йшлося про головного героя його чергового літературного твору.

Справжню ціну відчуттям, термін емоції прийшов пізніше, знали завжди.

О. С. Пушкін, писав «И буду тем любезен я народу, что чувства добрые я лирой пробуждал».

Але приклад вже більш близький до нашому професійному цеху, узятий з твору Н. В. Гоголя: «То же я должен вам заметить и об учителе по исторической части. Он ученая голова – это видно, и сведений хватал тьму, но только объясняет с таким жаром, что не помнит себя. Я раз слушал его: ну, покамест, говорил об ассириянах и вавилонянах – еще ничего, а как добрался до Александра Македонского, то я не могу вам сказать, что с ним сделалось. Я думал, что пожар, ей-богу! Сбежал с кафедры и что есть силы хватъ стулом об пол. Оно конечно, Александр Македонский герой, но зачем же стулья ломать?» [11].

Подібна манера проведення занять, безумовно, крайність, але, проте, невідомий нам вчитель історії викликає відчуття пошани і заздрості перед його учнями. Як цікаво було, напевно, на його уроках! Широко відоме вираження про те, що учень – це не судина, яку потрібно наповнити знаннями, а факел, який треба запалити. Щоб запалити – треба горіти самому!

У XIX – XX століттях учительство Російської імперії, незалежно від своєї етнічної складової, стало ядром такої нової соціальної освіти, як інтелігенція. Не випадково коренем цього слова є «інтелект». Одне з основних

завдань, яке добровільно поклала на себе інтелігенція Росії, було пробудження, формування, виховання добрих відчуттів. Мимоволі згадується «Золоте правило педагогіки», сформульоване ще Я. А. Коменським: «Все, що лише можна, надавати для відчуттям» [12].

Одним з таких відчуттів було відчуття співчуття. Хто в ту пору, не обливався сльозами над розповідями про Ваньку Жукова, який відправив свій лист «На село – дідусяві»; над собачкою Муму, незрозуміло чому убитою Герасимом; радів і засмучувався, стежачи за долями Каптанки, Білого Пуделя, ридав над скutoю в льоду «Сірою шийкою».

Це було абсолютно нове сприйняття навколишнього світу, оскільки ще недавно, інший російський класик Н. А. Крилов в своїй байці «Бабка і мурашка» проголошував зовсім інше:

... «Всё прошло: с зимой холодной
Нужда, голод настает;
Стрекоза уж не поет...
«Ты всё пела? Это дело:
Так пойдй же, попляши!» 1808 рік

Цей вірш ми десятиліттями вивчали і в радянській школі, причому в незмінному трактуванні 1808 років, але вже з додаванням таких нових визначень як дармоїдство, захребетнічество, паразитизм і так далі. Як раптом на одному уроці, після читання цієї байки, одна дівчинка раптом заплакала: «Бабку жалко»! Випадок цей був описаний в одній з центральних газет і потряс ту частину педагогів, в яких ще не витравили інтелігентність, відчуття співчуття, відчуття відповідальності перед тими, кого ми учимо.

Фахівці проводять відмінність між поняттям «емоція» і «відчуття». На відміну від відчуттів, емоції не мають об'єктної прив'язки: вони виникають не по відношенню до кого або чому-небудь, а по відношенню до ситуації в цілому. «Мені страшно» – це емоція, а «Я боюся грози» – це відчуття. (поганий приклад) У зв'язку з цим емоції, на відміну від відчуттів, не можуть бути амбівалентними: як тільки відношення до чогось стає одночасно і поганим і хорошим, це щось можна назвати об'єктом, а емоційні процеси по відношенню до нього – відчуттями [13].

Емоції – вольний або мимовільний супутник педагога. А. С. Макаренко писав про те, що відчув себе педагогом лише тоді, коли навчився одну і ту ж фразу виголошувати в сорока інтонаціях: ласкаво, грайливо, вимогливо, збуджено, весело, загадково. Продовжите цей перелік, а найголовніше спробуйте все це відтворити. Я пробував і сам, і зі своїми студентами. Шалено цікаво, але дуже, дуже важко.

Ми вже говорили про те, що емоції не мають конкретної адреси.

«Погано на душі», «все валиться з рук», «апатія», «роздратування», «наелектризована», «готовність бурхливо реагувати на будь-яке найбезневинніше зауваження», «сльози по самому незначному приводу», «абсолютно невмотивована агресивність». все це можна продовжувати і продовжу-

вати. Я лише фіксую свої спостереження того, з чим частенько приходять вчитель в школу, а викладач у ВУЗ.

Причин тому може бути безліч: скандали з чоловіком, конфлікт в маршрутці, тривалий ремонт, відсутність грошей до зарплати, проблеми з дисертацією, поведінка дочки або сина.

І ось тут виявляється зв'язок інтелекту і емоцій. Під сучасним визначенням інтелекту, як відомо, розуміється здібність до здійснення процесу пізнання і до ефективного вирішення проблем.[14].

Виділимо в цьому ключову фразу: «ефективному вирішенню проблем». І ось тут чітко просліджується обернено пропорційна залежність. Чим вище інтелект, тим більша вірогідність того, що всі негативні емоції залишаються непомітні для учнів, студентів, колег, підлеглих і начальства.

Чим нижче рівень інтелекту, тим більше вірогідність того, що в даний конкретний момент, людиною управляють вже не здоровий глузд, не логіка, а емоції. Не випадково, перш ніж піти на прийом до того або іншого начальника, як правило, цікавляться в якому він настрої, тобто намагаються по зовнішніх ознаках зрозуміти його емоційний стан, і вже відповідно до отриманої інформації, приймається рішення про те, обговорити свою проблему зараз або зачекати до кращих часів.

Через цілий ряд причин: гонінь на генетику, соціологію, кібернетику, що відкинуло нас від розвинених країн чи не на ціле століття, наше суспільство виявилось не готово до того, щоб дослідження на IQ проводилися на досить широкому рівні.

Широко відомий англійський жарт про те, що для того, щоб газон був добре пострижений, треба всього лише робити це акуратно впродовж... трьохсот років! Ось чому в «шестидесятих» вільнодумних роках набула поширення теза про «інтелігента в третьому поколінні» – це той же англійський газон. Зараз це визначення вже не зажадалося. Лікар, вчитель, адвокат кінця XIX початки XX століття – це були класичні представники російської інтелігенції.

Сьогодні ж адвокат асоціюється як представник злочинного світу; врач – розбійник з великої дороги вимагає життя або гаманець; про істеричний, жебраку, засмиканому життям вчителів не хочеться і говорити. Фактично всі роки йшло справжнє полювання на інтелект. «Шарікови» у всьому їх різноманітті, незалежно від того чи очолювали вони Академію наук, як вікопам'ятний академік Лисенко або як секретар парткому Кримського медінституту, який труїв Святий Луку, – Войно-Ясинецького, і не давав йому можливості проводити операції, вимагаючи зняти рясу і прибрати з операційної ікону. Сьогодні меморіальні дошки в пам'ять обох по фатальному збігу обставин висять поруч.

Примітні результати атестація педагогів району Бахчисарау 1936 років.

«... окончила 6 классов и два курса рабфака. По-русски совершенно не грамотна. К учащимся обращается нецензурными словами».

«..., год рождения 1903, член ВКП (б) с 1931. Окончил совпартшколу и одногодичные курсы историков. Преподает историю. Совершенно неграмотен».

Таких прикладів безліч і вивід: «звільнити від роботи» слідував далеко не завжди, частіше рекомендували вчитися.

Але інколи в матеріалах атестаційної комісії попадалися зведення про прекрасних педагогів старої школи. На жаль, з 200 подів таких було лише 3.

«Керменчикли Якуб, 1885 год рождения.

Окончил Константинопольский университет в 1912 году.

Преподает татарский язык в 7-8 классах. Хорошо знает решения третьей орфографической конференции. Знаком с крымскотатарской художественной литературой. Методически хорошо подготовлен. К урокам готовится. Регулярно читает газеты».

« Анастасьева Варвара Михайловна. 1870 год рождения.

Окончила Смольный институт. Педагог – отличник. Очень хорошо владеет методикой преподавания. Учащиеся хорошо знают и говорят на немецком языке. Усиленно работает над повышением своих знаний. Регулярно читает газеты».[15]

Своєрідним визнанням IQ стало введення в Україні незалежного зовнішнього тестування, яке викликало категоричне неприйняття з боку частини суспільства, але дістало повне схвалення у вчительському середовищі. Якщо ще кілька років тому вступ до ВУЗУ забезпечувався грошима і положенням батьків, то ось вже два роки, як ті випускники, які добре вчаться, вступають до самих різних Вузів Криму на держбюджет. Цього року два учні 37-ої школи, школи, в якій авторові цих рядків довелося працювати п'ятнадцять років директором, поступили на бюджет в Кримський медичний університет! Ще недавно вступ в цей форпост корупції коштував більше десяти тисяч доларів.

Офіційне введення Зовнішнього незалежного тестування стало непрямым визнанням того, що вищій освіті потрібні люди що володіють інтелектом. Ми не знаємо, який саме IQ у наших студентів, але навіть ті бали, з якими вони прийшли у Вузи, говорять про багато що. Примітно, що якщо на таку спеціальність, як «Облік і аудит» нижнім прохідна межа була близько 700 балів, що відповідало шкільним знанням на «добре і відмінно», то на всі інші спеціальності прохідний бал був настільки низький, що широко відкрив двері вузів горезвісним «троєшникам», ніяк необтяжених інтелектом.

Примітно, як відрізняється атмосфера проведення занять в цих групах. Робоча ділова атмосфера в групах «Облік і аудит», «Комп'ютер»,

«Психологи» і таке враження, що ти ведеш урок в десятому класі, на всіх останніх спеціальностях.

Точно також студенти оцінюють інтелект педагога. Аналізуючи вимоги студентів до своїх наставників, мимоволі приголомшуєшся тому, наскільки вони збігаються з класичними визначеннями інтелекту: «Вміст інтелекту може бути вербальним (запас слів і операція ними), невербальним (стратегії поведінки і їх використання), символічним і семантичним. Багато дослідників вважають, що важливою складовою інтелекту є відчуття гумору і здібність до іронії над самим собою» [16].

Висновки. Емоції, як природний, не залежний від природи людини чинник, існували і існуватимуть завжди, незалежно від того, тією або іншою мірою інтелекту володіє людина. Вплив емоцій може бути як позитивно, так і негативно. Відмічено, що знаходячись в депресивному стані, людина чітко помічає деталі, в той час, як людина – можор їх не бачить, та зате його погляду відкрита перспектива, в такому стані він мислить стратегічно.

Емоції, їх правильне використання, невід'ємна частина лідерства. Емоції – обов'язковий компонент у форсмажорних, критичних, нестандартних ситуаціях і ось тут настає пряма залежність їх прояву від інтелекту.

Чи можна впливати на емоції? Подібно до того, як є інстинкти природжені і придбані так само йде справа і з емоціями. Подібно до того, як артисти відпрацьовують перед дзеркалом прояв страху, радощі. можна коректувати і прояв емоцій.

В той же час ми знаємо, що одній людині дано бути артистом, а іншому, на жаль, немає.

Генетична спадковість – це скоріш шанс, а не вирок на успіх або життя. У десятках виразах нам доводилося читати висловлене в серцях великим артистом, письменником, інженером про те, що доданки його успіху – це лише 5 % таланту і 95 % наполегливої праці.

Література

1. Умные» тесты Давида Векслера. jn.com.ua/History/veksler_1101.html
2. Эмоциональный интеллект: теория, тесты, тренинги. www.eq-rating.ru/content/view/242/2/
3. Эмоциональный интеллект: различные подходы и модели trn.work.ua/articles/343
4. Андреева И. Н. Взаимосвязь эмоционального интеллекта и тезауруса эмоциональных переживаний в юношеском возрасте // Психология и современное... epolotsk.com/.../articles.php?..
5. Дервянко С. П. Развитие эмоционального интеллекта в тренинговых группах; [epolotsk.com/psy/articles.php? lng=ru..](http://epolotsk.com/psy/articles.php?lng=ru..)
6. Петровская А. С. Эмоциональный интеллект как детерминанта результативных параметров и процессуальных характеристик управленческой деятельности. www.lib.ua-ru.net/diss/cont/214428.htm
7. Тарасенко. О. П. Программа тренинга эмоциональной компетентности; epolotsk.com/psy/articles.php? lng=ru

8. Андреева.И.Н. Роль эмоций в процессе познавательной деятельности студентов. [epolotsk.com/psy/news.php? lng..](http://epolotsk.com/psy/news.php?lng..)
9. Омар Хаям. Лучшие стихи и рубаи. www.library.vladimir.ru/omar2.htm
10. Александр Пушкин. Борис Годунов. Текст произведения. Источник: Русская виртуальная библиотека. Интернет-библиотека Алексея Комарова. ilibrary.ru/text/465/index.html
11. Н. В. Гоголь, «Ревизор» www.nbuv.gov.ua/.../18/gnv-r-gu.html
12. Коменский Ян Амос. Великая дидактика. www.biblus.ru/Default.aspx?
13. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена / И. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 78-86.
14. Мигашкин Н. В. Интеллектуальные технологии. <http://kamcentre.info/>
15. Крымский государственный архив. Фонд Р-20, оп. 12, дело 12.
16. Самохвалов В.П. Краткий курс психиатрии. Симферополь: Сонат, 2000.- 200 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2010 р.

УДК 371.132+159.942

Садохіна К. С.

Криворізький державний педагогічний університет

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ФАКТОРА В НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В статті обґрунтовується роль емоційного фактору в навчально-пізнавальній діяльності студентів – майбутніх учителів. Розкривається «емоційне ядро» структурних компонентів навчально-пізнавальної діяльності: змістового, процесуального та мотиваційного, які функціонують у цілісній системі.

Ключові слова: *емоції, інтелектуальні почуття, знання, навчально-пізнавальна діяльність студента, підготовка майбутнього педагога.*

В статье обосновывается роль эмоционального фактора в учебно-познавательной деятельности студентов – будущих учителей. Раскрывается «эмоциональное ядро» структурных компонентов учебно-познавательной деятельности: содержательного, процессуального и мотивационного, которые функционируют в целостной системе.

Ключевые слова: *эмоции, интеллектуальные чувства, знания, учебно-познавательная деятельность студента, подготовка будущего педагога.*

The article explains the role of emotional factors in educational-cognitive activity of students – future teachers. Reveals the «emotional core» of the structural components of the educational-cognitive activity: substantive, procedural and motivational, which function in a coherent system.

Key words: *emotions, intellectual sense, knowledge, educational-cognitive activity, the preparation of future teachers.*

Постановка проблеми. Тривалий час в професійній підготовці учителя домінував підхід, орієнтований на випускника, який практично володіє певним запасом професійно значущих знань, умінь і навиків. Саме на цьому зосереджені основні зусилля педагогів вищої школи. Інша сторона становлення майбутнього вчителя, що пов'язана з формуванням інтелекту-